

Paulus in Efeze (3)

door: Peter Cuijpers

Handelingen 19:21-41

Paulus' reisplannen (vs. 21-22)

Met vers 20 wordt een reeks gebeurtenissen afgesloten. *“Toen nu deze dingen waren volbracht”* (vs. 21), heeft betrekking op de gebeurtenissen gedurende de twee jaar en drie maanden in Efeze (vs. 8, 10). Na deze periode bleef Paulus nog een ‘tijd lang’ (negen maanden, vgl. Hand. 20:31) in Efeze (vs. 22). In zijn geest had Paulus zich echter voorgenomen om afscheid te nemen van Efeze, en door Macedonië en Achaje naar Jeruzalem te reizen. Na Jeruzalem stond Rome op zijn reisprogramma. Een bezoek aan de hoofdstad van het Romeinse wereldrijk was één van zijn prioriteiten. De wens naar Rome te reizen was een ‘moeten’, een sterke innerlijke drang (vs. 21).

De route die Paulus had gepland, was niet de kortste weg naar Jeruzalem. Daar zijn verschillende redenen voor. Een van de redenen dat Paulus deze omweg heeft gemaakt, was om geld in te zamelen voor de gemeente in Jeruzalem (vgl. Hand. 24:17; Rom. 15:25-28; 1 Kor. 16:1-3; 2 Kor. 8 en 9). Een andere reden is zijn bezorgdheid over al de gemeenten (2 Kor. 11:28). Uit 1 en 2 Korintiërs blijkt dat de problemen in Korinte hem bijna dwongen tot een bezoek aan die stad. Timoteüs en Erastus, twee van hen die hem dienden, werden vooruitgestuurd naar Macedonië om de gemeenten daar voor te bereiden op zijn komst. Zelf bleef hij, zoals opgemerkt, nog een tijd lang in Asia. Uit 1 Korintiërs 4:17 maken wij op dat Timoteüs naar Korinte werd gezonden. In 2 Korintiërs 1:1 wordt hij als mede-afzender genoemd. Hij moet zich dus in Macedonië weer bij Paulus hebben gevoegd. Ook Titus voegde zich later in Macedonië bij Paulus (2 Kor. 2:12vv.).

Van Erastus wordt gezegd dat hij Paulus gediend heeft. Hij is in Korinte gebleven (2 Tim. 4:20). Het is niet met zekerheid te zeggen of Erastus, de rentmeester, de ‘schatbewaarder’ van Korinte (Rom. 16:23), vereenzelvigd kan worden met de Erastus die hier genoemd wordt. Er wordt niet veel over hem gezegd. Zijn naam betekent ‘geliefd’, en dat is voldoende! Hij behoort tot de geroepen heiligen en ‘geliefden’ van Christus (vgl. 1 Kor. 1:2). Samen met Timoteüs diende hij Paulus. Dit soort ‘dienaars’ moet men in ere houden. Vaak opereren ze in de schaduw van iemand anders, waardoor we hen over het hoofd zouden

kunnen zien. Laten we echter niet vergeten dat God het lichaam zo heeft samengesteld, dat Hij aan het mindere overvloediger eer gegeven heeft, opdat er geen verdeeldheid in het lichaam is, maar de leden voor elkaar gelijke zorg dragen (1 Kor. 12:24-25).

Demetrius' oproer (vs. 23-41)

In vers 9 waren het de Joden, die kwaad spraken van de Weg. In vers 23 ontstaat echter een niet geringe opschudding over de Weg. Nu zijn het niet de Joden, maar de heidenen, die het op ‘de Weg’ (het christendom) hebben gemunt. De aanstichter van dit tumult wordt met naam en toenaam genoemd: hij heette Demetrius (d.i. de godin Demeter gewijd). Hij was een zilversmid en had zich toegelegd op het maken van zilveren tempeltjes van Artemis (vs. 24).

Deze miniatuurtempeltjes (zie figuur), werden als souvenirs met grote winst verkocht aan de bezoekers (pelgrims) van de stad. Demetrius zag in de Weg een bedreiging voor zijn lucratieve handel. Paulus was een gevaar voor zijn financiële belangen. Hij riep daarom de kunstenaars, de zilver- en goudsmiden van Efeze, bijeen om zijn bezorgdheid te uiten. Deze vergadering speelde zich op een zo breed mogelijk vlak af. Ook de werklieden in dat bedrijf werden uitgenodigd (vs. 25a). Hun aller broodwinning en welvaart stond immers op het spel (vs. 25b).

Alle pijlen werden op Paulus gericht: *“U ziet en hoort dat deze Paulus een aanzienlijke menigte, niet alleen van Efeze maar bijna van heel Asia, heeft overreed en afkering gemaakt door te zeggen dat goden die met handen worden gemaakt, geen goden zijn”* (vs. 26). Demetrius had gelijk. Paulus liet geen spaan heel van

de afgoden. Hij verkondigde dat een afgod niets is in de wereld. Er is geen God dan Eén (1 Kor. 8:4-7; vgl. 1 Kor. 10:19vv.). De apostel werd geprikkeld door de afgodsbeelden, die hij overal om zich heen zag (Hand. 17:16). En hij riep de mensen op zich van de afgoden tot God te bekeren, om de levende en waarachtige God te dienen en Zijn Zoon uit de hemelen te verwachten (1 Tess. 1:9).

De redevoering van Demetrius komt hierop neer: ‘Mannen, beseffen jullie wel wat deze Paulus aanricht? Heel onze bedrijfstak staat op het spel. Dat onze bedrijfstak in een kwade reuk komt, is tot daaraan toe, maar ook de tempel van de grote godin Artemis wordt als niets geteld. Wákker worden - de majesteit van Artemis staat op het spel! Als we niet snel iets ondernemen, betekent dit haar ondergang. Stel je eens voor wat voor een impact dit heeft op geheel Asia en het hele aardrijk’ (vs. 27). De volgorde waarin Demetrius de zaken voorstelt is veelzeggend: eerst het werk (de inkomsten), dan de tempel (de inkomstenbron), en als laatste de majesteit van Artemis. De economische motieven wegen hier het zwaarst en voeren de boventoon. Artemis is weliswaar de bindende factor, maar komt op de laatste plaats. Het mag duidelijk zijn dat religieuze en economische belangen hier nauw verstrengeld zijn.

Demetrius wierp zichzelf op als vakbondsleider en beschermheer van Artemis. Zijn woorden misten hun uitwerking niet. Toen zij nu dit hoorden en met toorn werden vervuld, schreeuwden zij aldus: *“Groot is de Artemis van [de] Efeziërs!”* (vs. 28). In een mum van tijd stond heel Efeze op zijn kop. De stad raakte vol verwarring en zij stormden eendrachtig naar het theater en sleurden Gajus en Aristarchus, Macedonische reisgenoten van Paulus, mee (vs. 29). Demetrius had zijn doel bereikt. Kom niet aan Artemis, want dan kom je aan ons. Maar eigenlijk bedoelde hij: dan kom je aan onze portemonnee!

De geschiedenis leert dat er niet veel voor nodig is om de volksmassa op te hitsen. Eerst is het ‘Hosanna’, en even later volgt het ‘kruisig Hem’! Prediker wist al te

Artemis van Efeze

melden dat volksgunst ijdelheid is (Pred. 4:13-16). De menigte was door het dolle heen. Gajus en Aristarchus werden meegesleurd naar het theater om gelyncht te worden. Dit tumult was niet aan Paulus voorbijgegaan. Toen hij zich onder het volk wilde begeven, lieten de discipelen het hem niet toe (vs. 30).

Het is begrijpelijk dat een man als Paulus zijn metgezellen niet in de steek wilde laten. Hij was al verschillende keren met de heidense rechtbanken in aanraking gekomen en kende zijn rechten als Romeins burger. In deze situatie kon hij waarschijnlijk meer bereiken dan zijn onervaren reisgenoten. Bovendien voelde hij goed aan dat dit tumult eigenlijk tegen hem gericht was. Paulus was geen huurling, die de schapen aan hun lot overliet en op de vlucht sloeg als hij de wolf zag aankomen. In navolging van zijn Meester was Paulus een *goede* herder. De goede herder is bereid zijn leven af te leggen voor de schapen (Joh. 10:11-12; vgl. 1 Joh. 3:16). De discipelen kwamen echter tussenbeide en lieten dit niet toe.

En ook sommigen van de oversten van Asia¹, die zijn vrienden waren, zonden een boodschap naar hem en drongen erop aan zich niet in het theater te begeven (vs. 31). Het klinkt vreemd dat Paulus bevriend zou zijn geweest met sommige Asiarchen. Zij waren immers de beschermheren van de Romeinse religie. ‘Vrienden’ is dan ook een groot woord. Een betere vertaling zou zijn geweest: ‘die hem goed gezind waren’ (Grosheide/Kramer). Hun bezorgdheid kwam dus voort uit sympathie voor Paulus. Gelukkig heeft Paulus naar de discipelen en naar zijn ‘vrienden’ geluisterd. In dit geval was het inderdaad wijzer om buiten het blikveld van de uitzinnige menigte te blijven. Christenen worden nergens in de Bijbel aangespoord om hun leven onnodig op het spel te zetten als martelaren. En zeker niet het martelaarschap dat in veel islamitische landen wordt gepredikt, dat tot doel heeft anderen mee te sleuren in een gewelddadige dood. Dit soort religieus fanatisme is vreemd aan de Bijbel en het christendom.

“Sommigen dan schreeuwden dit, anderen dat, want de vergadering was in verwarring en de meesten wisten niet waarom zij waren samengekomen” (vs. 32). De chaos was compleet. Over en weer werd er veel geschreeuwd, zonder dat men überhaupt wist wat er aan de hand was. Niets is erger en beangstigender dan een opgehitte mensenmassa, die met een waas voor de ogen tekeergaat en alleen maar bloed wil zien (vgl. Matt. 27:15-26). Uit de menigte nu lichtte men Alexander in, die de Joden naar voren hadden geschoven (vs. 33a). De Joden in Efeze hadden het benauwd gekregen. Misschien werd Paulus wel als één van hen gezien? Alexander moest namens hen het woord voeren. Als een pion in een schaakspel werd hij naar voren geschoven. Zijn taak was het de uitzinnige

¹ Letterlijk ‘Asiarchen’, d.i. overpriesters (godsdienstige ambtenaren) van Asia en/of afgevaardigden van de landdag van de Romeinse provincie Asia in de hoofdstad Efeze.

menigte te kalmeren en duidelijk te maken dat zij, Joden, zich van Paulus en 'de Weg' distantieerden. Zij wilden niet met Paulus en de zijnen geassocieerd worden. Alexander vroeg de aandacht en wenkte met de hand en wilde zich voor het volk verdedigen. Toen zij echter merkten dat hij een Jood was, ging er één geroep van allen op en ongeveer twee uur lang schreeuwden zij: "*Groot is de Artemis van [de] Efeziërs!*" (vs. 33b-34).

Nadat de stadsschrijver de menigte stoom had laten afblazen, nam hij het woord en kalmeerde hij hen. Zijn boodschap kwam hierop neer: 'Beste mensen, is dit uitzinnige geschreeuw nu nodig? Het is toch wijd en zijnd bekend dat onze stad de tempelbewaarster is van de grote Artemis en van het beeld dat uit de hemel is gevallen? Aan jullie trouw aan Artemis en de tempel twijfelt toch zeker niemand. Wie is er toch onder de mensen die dit niet weet? Dit is toch geen nieuws - dat wisten we allang. Moet daar zo'n ophef over gemaakt worden? Daar dan deze dingen niet tegen te spreken zijn, moet u zich rustig houden en niets overijld doen' (vs. 35-36). De voorgenomen lynchpartij was wel érg ondoordacht! Nadat de menigte tot kalmte was gebracht, maakte de secretaris van de stad ook duidelijk dat ze, juridisch gezien, geen been hadden om op te staan: 'Hoe dient de aanklacht? Zijn zij tempelrovers? Nee! Zijn zij lasteraars van de godin? Ook niet! Weten jullie wel waar jullie mee bezig zijn, en wat de gevolgen hiervan kunnen zijn? Als Demetrius en zijn vakgenoten, de kunstenaars, tegen iemand (Paulus) een zaak hebben, er worden rechtsdagen gehouden en er zijn proconsuls; laten zij elkaar aanklagen' (vs. 37-38).

De stadsschrijver wist heel goed waar de schoen wrong. Laat je niet voor het karretje van Demetrius en de zijnen spannen. Als zij op financieel gebied een zaak hadden met iemand, dan konden zij een aanklacht indienen. Er werden openbare rechtsdagen gehouden en er waren proconsuls op wie zij een beroep konden doen. "*Als u echter daarenboven nog iets verlangt, zal dat in de wettige vergadering worden beslist*" (vs. 39). Want aangelegenheden van andere aard konden worden beslist in een wettige vergadering.

Kortom, déze volksvergadering was illegaal en onwettig, en zij liepen het gevaar van oproer te worden beschuldigd, daar er geen aanleiding was waarover zij rekenschap konden geven betreffende deze oploop (vs. 40). De Romeinse overheid handhaafde de rechten van de vrije steden, maar onderdrukte met harde hand alle ongeregelheden. Oproerkraaiers werden zonder pardon ter dood gebracht. Hoewel de stadsschrijver zich met zijn stadsgenoten op één lijn stelde (*wij* lopen immers gevaar), is zijn waarschuwing voornamelijk gericht tot Demetrius, de aanstichter van het tumult. De toespraak van de stadsschrijver maakte blijkbaar diepe indruk. De volksvergadering had inmiddels wel begrepen dat ze zich door Demetrius en de zijnen op het verkeerde been hadden laten zetten. Ze hadden hun voorrechten als vrije burgers op het spel gezet. Het kostte de stadsschrijver dan ook verder weinig moeite om de vergadering te ontbinden (vs. 41).

Om over na te denken

"*Mannen, u weet dat wij aan deze winst onze welvaart danken*" (vs. 25). Demetrius en zijn gildebreeders hadden de tempel van Artemis tot inkomstenbron gemaakt. De handel in zilveren tempeltjes van Artemis was zeer levendig en lucratief.

Religie, godsdienst, is ook nu dikwijls nog 'business': in het heidendom, in het jodendom (vgl. Joh. 2:13-16), en óók in het christendom. De heidenen in Efeze verkochten zilveren tempeltjes, beeldjes van Artemis, mascottes etc. Dat is nu niet veel anders: 'Wilt u voorspoedig, gelukkig of gezond worden? Tegen betaling van het luttele bedrag van... bent u hiervan verzekerd.' Kraampjes en souvenirwinkels met een keur aan religieuze artikelen zijn overal te vinden - voor elk wat wils. Laten we serieus nadenken over de vercommercialisering van het christelijk geloof. Gaat het nog werkelijk om Gods eer, of hebben we van de godsdienst een lucratief handeltje gemaakt?